

Ante Matijević, *Povijest Dalmacije za vrijeme prve austrijske uprave 1797. – 1806.*, Zagreb: Leykam international, 2020., 251 str.

U izdanju Leykam international d. o. o. i Franjevačke provincije sv. Jeronima u Dalmaciji i Istri tiskana je 2020. godine knjiga Ante Matijevića *Povijest Dalmacije za vrijeme prve austrijske uprave 1797. – 1806.* koju je za tisak priredio Marko Trogrlić. Posebnost je ovog izdanja činjenica da se na njega čekalo gotovo cijelo stoljeće. Radi se o doktorskoj disertaciji fra Ante Matijevića obranjenoj 17. ožujka 1926. na Bečkom sveučilištu. Možemo se složiti s ocjenom Marka Trogrlića koji kaže da je ovo prva cjelovita sinteza događanja u razdoblju prve austrijske uprave (1797. – 1806.). Do izlaska ovog teksta od hrvatskih suvremenih autora najdetaljnije se njime bavio Vjekoslav Maštrović u svojoj studiji *Razvoj sudstva u Dalmaciji u 19. stoljeću*. Glavna je tema Maštrovićevog rada sudstvo, i to sudstvo druge austrijske uprave (1806. – 1918.), pa se on razdobljem 1797. – 1805. bavio koliko je potrebno da se kontekstualiziraju kasnija događanja. Matijeviću je upravo prva austrijska uprava u fokusu iako i on na početku donosi podatke o mletačkoj upravi u Dalmaciji i zaključno o predaji Dalmacije Francuzima.

Priređivač u uvodnom dijelu daje biografske podatke, podatke o školovanju, svećeničkom ređenju i službi fra Ante Matijevića. Tekst sadržava i popis njegova osobnog fonda koji se čuva u Arhivu samostana Male braće u Dubrovniku. Vezano uz taj podatak napominjemo da je na kraju knjige priložena fotografija fra Ante Matijevića kao i izabrani dokumenti iz njegova osobnog fonda. Nadalje u uvodu se donosi detaljan opis Matijevićeve disertacije (broj stranica, broj bilješki, naslovi, opažanja vezana uz kvalitetu prijevoda na njemački jer je, prema riječima priređivača, fra Ante Matijević izvorno pisao na hrvatskom jeziku, a poslije je netko za njega obavio prijevod). Objašnjeni su i priređivački postupci, koliko se i na koji način interveniralo u tekst. Važno je ovdje naglasiti izvore na temelju kojih je Matijević disertaciju napisao. Radi se o dokumentima Državnog arhiva u Beču (Staatsarchiv in Wien), Arhiva unutarnjih poslova (Archiv de Inneren), Ratnoga arhiva (Kriegsarchiv) te Prosvjetnog arhiva (Unterrichtsarchiv). Neki od dokumenta koje je obradio i kojima se koristio nestali su u požaru koji je buknuo u bečkoj Palači pravde 1927. te više i nisu dostupni historiografima. Upravo je to osobita vrijednost ove disertacije. Moglo bi joj se „zamjeriti“ što se autor nije koristio dokumentima zadarskog Arhiva što bi svakako doprinijelo cjelovitosti informacije. Taj je nedostatak, kojeg je i sam bio svjestan, nastojao nadomjestiti podacima iz literature (Erber, Pisani, Lago). Zanimljivo je da u uvodnom tekstu priređivača možemo pročitati i opisne ocjene, tj. primjedbe članova povjerenstva za obranu i u nastavku procijeniti njihovu utemeljenost. Na kraju teksta izrečene su zahvale i navedeni suradnici na projektu tiskanja disertacije čiji je jedan primjerak dostupan u Sveučilišnoj knjiž-

nici u Beču (Universitätsbibliothek Wien), a drugi u knjižnici Franjevačkog samostana sv. Frane u Zadru.

Tekst disertacije fra Ante Matijevića počinje na 37. stranici, a završava na 199., a podijeljen je na šest poglavlja. Matijevićeve bilješke nalaze se na kraju teksta i za svako poglavlje počinju od broja jedan, a izrađeno je i kazalo osobnih imena. Prvo, uvodno poglavlje pod naslovom „Dalmacija pod mletačkom vlašću“ donosi podatke o teritoriju i granicama Dalmacije na kraju 18. stoljeća, sastavu stanovništva, načinu funkcioniranja pokrajinske, gradske i seoske uprave, gospodarstvu, društvenom i kulturnom životu. Ova analiza sadržava neke više puta ponavljane narative o Dalmaciji i njezinu stanovništvu, no ipak daje prilično jasnu i cjelovitu sliku stanja koje su 1797. Austrijanci zatekli u Dalmaciji. Ako se kvalifikacija „neobuzdane širine obuhvata“ iz ocjene Carla Patcha, ocjenjivača disertacije, odnosi na ovo poglavlje, sasvim je sigurno ne možemo prihvatiti jer jasna slika stanja u Dalmaciji pri kraju mletačke uprave upravo je neophodna da bismo razumjeli sve što je potom uslijedilo.

Drugo poglavlje obrađuje događaje 1797. godine, ratna zbivanja na srednjoeuropskim bojištima koja su dovela do preliminarnih dogovora u Loebenu koji je potpisan 18. travnja, zbivanja koja su dovela do Napoleonova ukidanja Mletačke Republike 12. svibnja, reakciju na ta zbivanja u Dalmaciji i Boki kotorskoj, zaposjedanje austrijske vojske u Leobenu stečenih područja te niz napetih situacija koje su okončane 18. listopada sklapanjem Mira u Campoformiju. Ovo poglavlje donosi sadržaj dokumenata iz bečkog Ratnog arhiva i Arhiva unutarnjih poslova koji dosad nije bio poznat.

Po mnogočemu najzanimljivije, treće poglavlje nosi naslov „Privremena uprava“ uvodno donosi podatke o ustroju uprave u Beču, osobi cara kao i o gospodarskoj situaciju u Austriji, iscrpljenoj stalnim ratovanjem. Ako cijeli period prve austrijske uprave zbog kratkog trajanja gledamo kao provizorij prepun otvorenih pitanja i traženja najboljih rješenja, onda je razdoblje koje obrađuje ovo poglavlje njegov najturbulentniji i najosjetljiviji dio. Dugih četriristo godina mletačkog upravljanja Dalmacijom nije se moglo izbrisati potezom pera. Autor vješto ističe sve najvažnije izazove koji su se našli pred novim upravljačima. Ponajprije donosi kronološki pregled događanja u srpnju i kolovozu 1797., razdoblje aktivnosti generala Matije Rukavine i njegove uprave. U ovom je poglavlju detaljno opisan, na temelju podataka iz fonda Ministarstva unutarnjih poslova i njihove usporedbe s podacima iz relevantne literature, pokret u Dalmaciji na čelu s fra Andrijom Dorotićem koji se zalagao da se Dalmacija poveže s Ugarskom, odnosno da sa sjevernom Hrvatskom postane teritorijalna i upravna cjelina. Poglavlje također obrađuje dolazak grofa Raimonda Thurna, njegovo preuzimanje i preustroj uprave, sve do povlačenja i umirovljenja. Uz tekst o Thurnovu preustroju uprave dogodila se greška priredi-

vača koji kaže da je Thurn osnovao okružne uprave kao niže upravno-teritorijalne jedinice koja se poslije provlači kroz cijeli tekst. U bilješki na stranici 111. priređivač obrazlaže svoju odluku da je odlučio riječ *Bezirk* preveste riječju *okrug*, a ne *kotar* kako to navodi Maštrović u svom radu „Razvoj sudstva u Dalmaciji u 19. stoljeću”. Ipak, riječ *Bezirk* u ovom se kontekstu stvarno odnosi na kotar jer Austrijanci za okrug upotrebljavaju riječ *Kreis*. Okruzi su prvi put osnovani tek na početku druge austrijske uprave u Dalmaciji istom odlukom kojom je osnovana i vlada i ostali pokrajinski uredi od 14. studenog 1814. broj 3365/774 (Vidi: Ivković, Frane. „Organizacija uprave u Dalmaciji za vrijeme druge austrijske vladavine 1814. – 1918.” *Arhivski vjesnik* br. 34 – 35, (1991. – 1992.), str. 31–51. i *Dubravka Kolić. Carsko-kraljevsko Namjesništvo u Zadru 1814. – 1918. Institucija i građivo*, Zadar, 2010., str. 35 –37). Godine 1818. okruzi su podijeljeni na 28 nižih upravno-teritorijalnih jedinica razine kotara (preture) koji su, poput mjesnih starješinstava, bili tijela miješane, sudske i upravne nadležnosti, s izuzetkom onih u sjedištima okruga.

U četvrtom poglavlju pod naslovom „Konačni ustroj pokrajinske uprave” opisan je rad osoba koje su iz Beča poslone u Dalmaciju da traže najbolja rješenja za ustroj novostečenog područja i integriranje s ostalim austrijskim teritorijima. Matijević kaže da se radilo o sposobnim ljudima koji su dolazili s voljom i željom da ispune što se od njih očekivalo, ali su se redom iz Dalmacije vraćali razočarani spoznajom da nisu bili dorasli ogromnim poteškoćama koje su ih čekale. Činjenica da je Matijević radio na dokumentima koji su nastali i koji se čuvaju u Beču odražava se i u naravi podataka koje donosi, a koji se umnogome razlikuju od onih koji se mogu doznati iz dokumenata koji se čuvaju u Zadru. Od Matijevića, između ostalog, saznajemo o karakteru osoba koji su odlučivali o Dalmaciji, dinamici i složenosti odnosa između ključnih figura i utjecaju koji su imali na cara. Osim toga naglašava i opće prilike u kojima se Austrija u tom razdoblju nalazi (novi rat protiv Francuza iziskivao je velike novčane i ljudske resurse) koje i te kako utječu na razvoj situacije s ustrojem Dalmacije i na samu činjenicu da su je nakon poraza kod Austerlitza i Požunskog mira na koncu 1805. morali napustiti. U ovom, četvrtom poglavlju objašnjena je i specifičnost problema koje su novi upravljači imali na području Boke kotorske s predstavnicima pravoslavnog stanovništva i Pravoslavne crkve.

Peto poglavlje „Gospodarsko i kulturno uzdizanje Dalmacije” obuhvaća sve one aspekte djelovanja novih upravljača koje ne bismo mogli nazvati čisto političkim, a koje su bile i te kako važne i ticale su se života stanovnika Dalmacije. Naročito se to odnosi na promišljanja vezana uz poboljšanja u obradi zemlje i podučavanja ljudi na tom polju. Načelno vezani uz gospodarski oporavak interesantni su i dosad relativno nepoznati planovi i želje nadvojvode Karla za koloniziranje Dalmacije stanovnicima iz drugih austrijskih teritorija čime bi se u Dalmaciji povećao broj podanika vjernih caru. Oko imena Petera Göessa, kao osobe koja je uložila najviše

truda radeći na poboljšanju poljoprivrede, trgovine i industrije, Ante Matijević se slaže s ostalim historiografima. Ovo poglavlje, nadalje, donosi podatke o radu dobrotvornih udruga, zdravstvenih i školskih ustanova te o situaciji vezanoj uz Katoličku i Pravoslavnu crkvu za koje su se također planirale reforme.

U završnom, šestom poglavlju obrađena su događanja u Dalmaciji, Boki kotorskoj i Dubrovniku nakon sklopljenog mira u Bratislavi 20. prosinca 1805. godine. Osvajanje Dalmacije odvijalo se kopnom, sporo, ali bez ikakva otpora, dok su se Boki kotorskoj i Dubrovniku, na veoma malom prostoru, sukobili interesi ruskog i austrijskog cara, Napoleona i Porte. U ovom poglavlju, pod naslovima „Politički položaj Dubrovnika do 1805.” i „Kraj Dubrovačke Republike” autor donosi pregled događaja vezanih za Dubrovnik koji su kulminirali 31. siječnja 1808. kad je ovaj mali istočnojadranski biser pod pritiskom moćnog Napoleona morao kapitulirati.

Zaključno Matijević naglašava značaj razdoblja prve austrijske uprave, ma koliko ona bila kratka i u mnogim svojim nastojanjima neuspješna. Naglašava da je Austrija u razdoblju neposredno nakon pada Venecije amortizirala šok nastao prestankom njezine vladavine u Dalmaciji koja je trajala skoro puna četiri stoljeća. Njezini upravljači, među kojima se ističe Peter Göess, radili su analize i na temelju njih planove preustroja pokrajine koji zbog nedostatka novca, vremena i razumijevanja Beča nisu ostvareni. Te iste planove zatekao je u Zadru Vincenzo Dandolo i smjesta ih počeo primjenjivati. Antun Matijević završava svoju disertaciju sljedećim, dojmljivim tekstom koji sadržava osnovnu tezu njegovo rada: „Profesor Šišić postavio je kamen međaš između srednjega i novog vijeka u hrvatskoj povijesti u godinu 1806. Mi ćemo ga, međutim, s većim pravom, premjestiti u godinu 1797. s kojom je u Dalmaciji počeo strujati nov duh, odozgo iz vlade i odozdo iz naroda.”

Dubravka Kolić